

**«ВЕЛИКОМУ КАМЕНЯРЕВІ ВІД МАЛОГО КАМЕНЯРА»
(До 100-річчя пам'яті Івана Франка)**

Життя та діяльність геніального українського письменника і поета Івана Франка є справжнім феноменом в європейській і світовій літературі, науці і культурі. Видатний український франкознавець, колишній директор Інституту франкознавства Львівського національного університету ім. І. Франка світлої пам'яті Іван Денисюк у своїх доповідях постійно наголошував, що «Іван Франко про все подумав і про все написав». Професор Львівського національного університету ім. Івана Франка Михайло Гнатюк глибоко досліджує подвижницьку літературну, наукову і громадську діяльність «Івана Франка як вчителя української нації» [3].

Наше українознавче дослідження життя і діяльності корінних жителів села Криворівні на Прикарпатті, які були сучасниками геніального Івана Франка, присвячене 100-річчю з дня смерті поета (28 травня 1916 року), здійснене під час українознавчих експедицій. Воно вимагає клопітного збирання документів і матеріалів, що розсіяні по всій Гуцульщині.

Колішній директор Літературно-меморіального музею Івана Франка світлої пам'яті Микола Дзурак у своєму дослідженні історії перебування Івана Франка в Криворівні показав, що відомий криворівнянець Василь Якіб'юк у 1926 році був основним організатором вшанування пам'яті письменника на Гуцульщині: «Гуцули згадують про Франка з вдячністю. Тому, в 1926-му році, з нагоди 10-ліття його смерті, справили вони камінь і 9. 07. 1926 по Молебні та Вічу, яке відбулося на садибі Якіб'юка під явором, занесли його та вмурували в скелю» [2,

с. 21]. На пам'ятній кам'яній плиті було викарбувано напис: «В честь Іванові Франкові – Гуцульщина. 1916–1926».

Автором копії меморіальної плити та пам'ятного обеліска Іванові Франку біля Літературно-меморіального музею Івана Франка в селі Криворівня [1] був талановитий гуцульський майстер-каменярь Іван Марусяк.

Іван Михайлович Марусяк народився 1898 року в селі Буковець, яке належало Ясенову Горішньому. Походив із родини Василичукових і був далеким родичем відомого гуцульського опришка Марусяка, про якого писав Гнат Хоткевич у своїй «Камінній душі». Мав трьох братів: Василя, Миколу і Юрія та сестру Марію. Самостійно навчився читати і писати. В дитинстві пас худобу на полонинах Гуцульських Карпат. Малим хлопцем самостійно навчився грати на скрипці. Служив у легіоні Українських січових стрільців при Австро-Угорському війську. Іван одружився на Плитці Марії Василівні (1887–1972), яка була родом із Бистреця з родини Плитчукових і залишилась вдовою по чоловікові Федору Плитці (Андрійцевому). Її першого чоловіка Федора забив кінь під час Першої світової війни. Від першого шлюбу в Марії залишився син Микола. В сім'ї Івана і Марії Марусяків народилося троє дітей: дочка Ганна, сини Микола і Петро. Дочка Ганна Зеленчук зараз живе в Криворівні на присілку Тарночка. Син Микола Марусяк був вивезений на примусові роботи до Німеччини, а потім жив і помер у Польщі. Інший син – Петро Марусяк – жив у Криворівні і продовжував батькове ремесло.

За розповідями родини – місцевих жителів Криворівні: його 87-річної дочки Ганни Іванівни Зеленчук та внука Василя Петровича Марусяка, Іван Марусяк був природженим інженером-будівельником, який за власним проектом побудував у Криворівні 4 млини, млинарські жорна, а також багато могильних хрестів та кам'яних плит-цоколів для фундаментів. Перший млин він збудував біля своєї хати в Молочному потоці на присілку Грашпарівка. Лотоки для цього млина виготовив у вигляді чуркала, видовбаного із суцільного дерева. Млинові кам'яні жорна зробив сам. У цьому млині криворівнянці мололи кукурудзу, ячмінь, біб та інше зерно. Через малу кількість води в Молочному потоці млин молів дуже повільно. Другий млин майстер спорудив на річці Чорний Черемош, у селі Криворівня на присілку Царина (в Межириках). На жаль, через конкуренцію млин у Межириках він мусив залишити. Третій млин подібної конструкції Іван Марусяк збудував знову на Чорному Черемоші, на присілку Березово (біля садиби Кузьмички). У 1927 році споруду забрала найбільша в ХХ ст. катастрофічна повінь в Українських Карпатах. Тоді четвертий млин майстер збудував уже в Бережницькому потоці на землі Василини Юзенькової, що в селі Криворівня, на присілку Грушівка (поблизу сучасного Музею-садиби Михайла Грушевського). Від потоку до млина вода текла викопаним каналом. Млин знаходився збоку від потоку Бережниця і річки Чорний Черемош й тому залишався неушкоджений після багатьох наступних повеней. Біля цього млина Іван Марусяк побудував хатину, у якій жив до кінця свого життя.

Варто наголосити, що майстер-каменярь також виготовляв млинові колеса

Франкова Скала

і всі металеві та дерев'яні частини для своїх млинів. Двоє млинових коліс ще й тепер працюють у млині Онисимових у Верхньому Ясеніві. Свою велику майстерність Іван Марусяк передав синові Петру, який був каменярем, ковалем, столяром, будівельником, скрипалем і мисливцем.

Талановитий самоук, Іван Марусяк самотужки навчився колоти камені-пісковики і обробляти будівельні цоколи, виготовляти кам'яні могильні хрести. На криворівнянському кладовищі стоять багато кам'яних могильних хрестів його роботи. Дивно, але хрест на могилі самого Івана Марусяка зроблений також його руками. Цей могильний хрест замовив у каменяря криворівнянець Василь Хімчак для старенької жінки Пинтихи.

Але сталося так, що його викупила для свого батька дочка Ганна Зеленчук.

Майстер-каменяр наколов і обтесав набір плит-цоколів для запланованої нової церкви в Криворівні. На жаль, її не змогли збудувати. Потім, до 100-річчя від дня народження Івана Франка, на забраних у церковній громаді плитах-цоколях було побудовано теперішній Будинок культури в Криворівні. Коли видатний кінорежисер Сергій Параджанов у 1963 – 64 роках знімав на Верховинщині кінофільм «Тіні забутих предків», то консультувався з Іваном Марусяком як досвідченим знавцем автентичної гуцульської культури, а потім навіть був на його похоронах.

Іван Марусяк виготовив копію загубленої пам'ятної плити на Франковій Скалі в Криворівні й у 1962 році подарував її Літературно-меморіальному музею Івана Франка під час чергової франківської конференції. Як сучасник Івана Франка й автор копії пам'ятної плити таobelіска він сказав тоді учасникам

конференції, що це його особистий дарунок «Великому Каменяреві від малого каменяра».

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховинщина: Загальні описи та історичні нариси / Упорядник І. М. Зеленчук. – Верховина: Гуцульщина, 2004. – 331 с.
2. Микола Дзурак. Літературно-меморіальний музей Івана Франка в Криворівні: Путівник. – Косів: Писаний Камінь, 2007. – 110 с.
3. Спогади про Івана Франка / Упоряд., вступ. стаття і прим. М. І. Гнатюка; худож. оформ. Б. Р. Пікулицького. – Львів: Каменяр, 1997. – 635 с.

Іван ЗЕЛЕНЧУК

кандидат фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник
відділення «Гуцульщина» НДІУ

Ярослав ЗЕЛЕНЧУК

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділення «Гуцульщина» НДІУ

Сергій Параджанов та Іван Марусяк біля млина в Криворівні